

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2014. – Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 14. – 240 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор
С.Д. Максименко

Редакційна колегія:

Чепелева Н.В. (заступник головного редактора), дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Моляко В.О.**, дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Балл Г.О.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смульсон М.Л.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Коқун О.М.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Семенова Р.О.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Чена М-Л.А.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Редакційна рада тому: **Кружева Т.В.** (відповідальний редактор тому), канд. психол. наук, доцент; **Клименко В.В.** доктор психол. наук, професор; **Корніяка О.М.** доктор психол. наук, ст.н.с.; **Малхазов О.Р.** доктор психол. наук, професор; **Завадська Т.В.** канд. біол. наук, ст.н.с.; **Савченко Т.Л.**

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 8 від 25.09.2014 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(Постанова Президії ВАК України № 1-05-5 від 1.07.2010)*

Коkun O.M.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ФАХІВЦІВ РІЗНОГО ВІКУ ТА ПРОФЕСІЙ

Коkun O.M. Особливості професійного самоздійснення фахівців різного віку та професій. В статті викладено результати емпіричних досліджень, що висвітлюють особливості професійного самоздійснення фахівців різного віку та професій. Встановлено істотне підвищення рівня професійного самоздійснення фахівців після досягнення 40-річного віку: цей рівень істотно підвищується на етапі вторинної професіоналізації і далі ще продовжує зростати на етапі професійної майстерності. Зростання рівня зовнішньопрофесійного самоздійснення є більш вираженим, ніж внутрішньопрофесійного. Найвищий рівень професійного самоздійснення мають фахівці творчих професій, найнижчий – фахівці професій обслуговування.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, професійне становлення, ознаки самоздійснення, фахівці.

Коkun O.M. Особенности профессионального самоосуществления специалистов разного возраста и профессий. В статье изложены результаты эмпирических исследований, представляющие особенности профессионального самоосуществления специалистов разных возрастов и профессий. Установлено существенное повышение уровня профессионального самоосуществления специалистов по достижении 40-летнего возраста: этот уровень существенно повышается на этапе вторичной профессионализации и дальше еще продолжает расти на этапе профессионального мастерства. Рост уровня внешнепрофессионального самоосуществления более выражен, чем внутреннепрофессионального. Наивысший уровень профессионального самоосуществления у специалистов творческих профессий, наименьший – у специалистов профессий обслуживания.

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществление, профессиональное становление, признаки самоосуществления, специалисты.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку суспільства зумовлюють істотне посилення уваги до проблеми інноваційного потенціалу особистості, який розглядається як по відношенню до навколишньої дійсності, так і до її самої. Все більшого значення для кожної людини, яка ставить нові життєві цілі та здатна їх домагатися, усвідомлювати та відстоювати свою індивідуальність, набуває проблема самоздійснення. Однак на сьогоднішній день існує обмаль досліджень феномену життєвого самоздійснення особистості, спрямованих на визначення його сутності, як системного явища вищого порядку стосовно близьких за значенням термінів (самореалізація, самоактуалізація, саморозвиток та ін.). Досліджень ж феномену професійного самоздійснення, яке є однією із найважливіших складових, а для більшості людей – й основною формою особистісного самоздійснення, практично не здійснювались.

Вихідні передумови. Сучасне суспільство пропонує безмежні можливості для розвитку людини та її реалізації в різних областях діяльності. Але пропонувані суспільством можливості одночасно ставлять людину і перед необхідністю постійного вибору, перед необхідністю приймати рішення в складних питаннях, перед проблемою пошуку свого місця в житті і пошуку стратегій здійснення себе. Можливість ефективно вирішувати ці питання безпосередньо пов'язана з самою особистістю, з можливістю реалізації потенційних можливостей, з

визначенням своїх бажань, з ресурсним потенціалом, що забезпечує процес самоздійснення [1], яке відносять до найвищого життєвого завдання людини в онтогенезі [2].

Дослідниками наголошується, що недостатня вивченість проблеми самоздійснення зумовлює актуальність експериментального вивчення питань взаємозв'язку способів самоздійснення з віковими та особистісними особливостями людини, ролі мотиваційно-сміслових, особистісних, біографічних чинників самоздійснення в контексті вікового розвитку, особливостей індивідуально-типологічних варіантів самоздійснення [6].

На нашу думку, перспективність подібних досліджень зумовлена постійним прискоренням науково-технічного прогресу та характерними для сучасного етапу розвитку світового суспільства швидкими економічними, соціальними та духовними перетвореннями. Подібні дослідження мають допомогти створити для особистості фахівців різних професій стійкі смисложиттєві орієнтири у мінливому світі, особистісний сенс професійної самореалізації.

Один із провідних дослідників проблеми самоздійснення А. Gewirth досить стисло визначає його як переведення у дійсність найглибших бажань людини або найгідніших здібностей. Він зазначає, що пошук гідного людського життя є пошуком самоздійснення [7].

Особистісне самоздійснення нами розуміється як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного "простору життя".

Професійне самоздійснення – як одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [5].

Професійне самоздійснення може відбуватися у двох загальних *формах*:

- зовнішньо-професійна (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності);
- внутрішньо-професійна (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей).

Нами виділено *10 ознак професійного самоздійснення*:

1. *Внутрішньо-професійні*:

- 1.1. Потреба у професійному вдосконаленні.
- 1.2. Наявність проекту власного професійного розвитку.
- 1.3. Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями.
- 1.4. Постійна постановка нових професійних цілей.
- 1.5. Формування власного "життєво-професійного простору".

2. *Зовнішньо-професійні*:

- 2.1. Досягнення поставлених професійних цілей.

- 2.2. Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством.
- 2.3. Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.
- 2.4. Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії.
- 2.5. Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності [5].

Мета статті. У статті ми викладемо частину результати наших досліджень, спрямованих на визначення особливостей професійного самоздійснення фахівців різного віку та професій.

Виклад методики і результатів досліджень.

Проведення досліджень засновувалось на використанні розробленої нами *концепції дистанційної професійної психодіагностики* [3] та розробленого відповідно до неї діагностичного Інтернет-сайту (<http://prof-diagnost.org>). Воно проводилося з серпня 2013 р. по січень 2014 р. Всього у дослідженнях взяли участь 1183 фахівці. Однак для обробки отриманих результатів було відібрано результати лише 332 з них (113 чоловіків та 219 жінок), які здійснили діагностику за всіма методиками.

У дослідженнях було використано розроблені нами опитувальник професійного самоздійснення, опитувальник для визначення етапу та чинників професійного становлення фахівців [4] та п'ять психодіагностичних методик. Однак у цій статті ми викладемо та проаналізуємо лише ті результати, які було отримано на основі опитувальників.

Порівняння фахівців різних вікових груп за всіма показниками опитувальника професійного самоздійснення показало, що групи до 25 років, 26-30 років та 31-40 років між собою достовірно не відрізняються, і у той же час вони мають достовірно нижчі рівні переважної більшості показників опитувальника за фахівців 41-50 та 51 рік і старших. Тому для порівняння рівня професійного самоздійснення фахівців та його складових у віковому аспекті нами було виділено дві основні вікові групи – до 40 років і 41 рік і старші (таблиця 1).

Як свідчать отримані результати, після 40 років рівень професійного самоздійснення у переважної більшості фахівців істотно підвищується, що можна вважати цілком природним. Фахівці старші за 40 років мають достовірно вищі як загальний рівень професійного самоздійснення, так і його дві форми (складові) – рівні внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення.

Із 10-ти ознак професійного самоздійснення у фахівців після 40 років спостерігається достовірно ($p \leq 0,05 - 0,001$) підвищення рівня вираженості 7-ми: "потреба у професійному вдосконаленні", "переважаюче задоволення власними професійними досягненнями", "формування власного "життєво-професійного простору", "досягнення поставлених професійних цілей", "визнання досягнень фахівця професійним співтовариством", "використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями" та "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності". При цьому, найбільш виражене зростання відбувається таких двох ознак зовнішньо-професійного самоздійснення як "формування власного "життєво-професійного простору" та "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності".

Порівняння фахівців віком до 40 років (n = 265) і старших за 40 років (n = 67) за показниками Опитувальника професійного самоздійснення

№	Показники	вікова група (роки)	M	t	p≤
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	≥40	71,21	-2,45	0,05
		≤41	77,91		
2	Рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення	≥40	36,48	-1,95	0,05
		≤41	39,36		
3	Рівень зовнішньопрофесійного самоздійснення	≥40	34,74	-2,66	0,01
		≤41	38,55		
4	Потреба у професійному вдосконаленні	≥40	7,52	-1,97	0,05
		≤41	8,27		
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	≥40	6,81	-,22	-
		≤41	6,91		
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	≥40	6,15	-2,05	0,01
		≤41	7,07		
7	Постійна постановка нових професійних цілей	≥40	8,66	-,10	-
		≤41	8,69		
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	≥40	7,34	-3,22	0,01
		≤41	8,42		
9	Досягнення поставлених професійних цілей	≥40	7,20	-1,70	0,1
		≤41	7,76		
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	≥40	6,85	-2,62	0,01
		≤41	7,71		
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	≥40	6,68	-2,28	0,05
		≤41	7,56		
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	≥40	7,79	-,54	-
		≤41	7,98		
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	≥40	6,23	-3,36	0,001
		≤41	7,53		

Такі ознаки професійного самоздійснення як "наявність проекту власного професійного розвитку", "постійна постановка нових професійних цілей" та "розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії" зростають з віком дуже незначно.

Ще більш показовим є порівняння за показниками Опитувальника професійного самоздійснення фахівців, які знаходяться на різних етапах професійного становлення (таблиця 2). Ці етапи визначалися на основі розробленого нами Опитувальника для визначення етапу та чинників професійного становлення фахівців [4]. Оскільки показники фахівців, які знаходяться на етапах професійної адаптації та первинної професіоналізації відрізняються неістотно, то в таблиці вони поєднані в одну групу.

Порівняння фахівців, які знаходяться на різних етапах професійного становлення за показниками Опитувальника професійного самоздійснення

№	Показники	Етап	М	p≤
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	А	63,25	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	73,43	
		В	83,86	
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	А	35,00	А 0,05 з Б та 0,001 з В Б 0,001 з В
		Б	37,00	
		В	41,86	
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	А	28,25	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	36,43	
		В	42,00	
4	Потреба у професійному вдосконаленні	А	7,25	А 0,001 з Б та В
		Б	8,14	
		В	8,14	
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	А	7,25	-
		Б	6,86	
		В	7,43	
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	А	4,50	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	5,57	
		В	8,43	
7	Постійна постановка нових професійних цілей	А	9,25	-
		Б	9,00	
		В	9,00	
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	А	6,75	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	7,43	
		В	8,86	
9	Досягнення поставлених професійних цілей	А	5,75	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	7,57	
		В	9,43	
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	А	6,00	А 0,001 з Б та В
		Б	8,00	
		В	7,96	
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	А	5,00	А 0,001 з Б та В Б 0,01 з В
		Б	7,00	
		В	7,57	
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	А	6,50	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	7,29	
		В	9,43	
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	А	5,00	А 0,001 з Б та В Б 0,001 з В
		Б	6,57	
		В	7,71	

Примітки: А – етапи професійної адаптації та первинної професіоналізації (n = 83); Б – вторинної професіоналізації (n = 174); В – професійної майстерності (n = 75).

Ми бачимо, що рівень професійного самоздійснення фахівців істотно підвищується від етапів професійної адаптації та первинної професіоналізації до етапу вторинної професіоналізації і далі ще продовжує зростати на етапі професійної майстерності, що також можна вважати цілком природним. Такі результати повністю узгоджуються із отриманими нами у попередніх дослідженнях, на основі яких було емпірично обґрунтовано положення, що перехід на все вищі етапи професійного становлення лише опосередковано пов'язаний із віком фахівця, і безпосередньо – із реальним зростанням рівня його професійної майстерності [4]. До цього тепер ми із повним правом можемо додати ще, що й із зростанням рівня професійного самоздійснення.

Щодо певних особливостей професійного самоздійснення фахівців, які характеризують наведені у таблиці 2 результати, то слід відзначити, що зростання рівня зовнішньо-професійного самоздійснення від одного етапу професійного становлення до іншого є більш вираженим, ніж внутрішньо-професійного. На етапі вторинної професіоналізації у досліджуваній вибірці перестають підвищуватись такі ознаки як "потреба у професійному вдосконаленні" та "визнання досягнень фахівця професійним співтовариством". Практично не змінюються на різних етапах професійного становлення ще дві ознаки – "наявність проекту власного професійного розвитку" і "постійна постановка нових професійних цілей", що власне відповідає отриманим результатам у віковому аспекті.

Достатньо цікавими виявилися результати, отримані при порівнянні виділених нами різних професійних груп за показниками опитувальника професійного самоздійснення фахівців (таблиця 3). Як свідчать наведені в ній результати, фахівці професій обслуговування мають істотно нижчий за представників інших професійних груп як загальний рівень професійного самоздійснення, так і дві його складові (рівні внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення). Найвищі ж показники професійного самоздійснення мають фахівці творчих професій, хоча й не істотно (не на статистично достовірному рівні) перевищуючи показники представників інших професій. Такі результати є очевидно логічними, адже професійні обов'язки, спрямовані на обслуговування інших порівняно обмежують можливості фахівця до самоздійснення у власній професії. У той час як творчі професії за своїм змістом надають для самоздійснення найвищі можливості.

Подальший аналіз показав, що у фахівців різних професій приблизно на одному рівні виражені такі дві із трьох ознак внутрішньо-професійного самоздійснення як "наявність проекту власного професійного розвитку" та "переважаюче задоволення власними професійними досягненнями". Такі ознаки як "потреба у професійному вдосконаленні", "постійна постановка нових професійних цілей" та "формування власного "життєво-професійного простору" найнижчий рівень вияву мають у фахівців професій обслуговування, причини чого ми вже аналізували вище. Слід відзначити, що фахівці творчих професій у найбільшій мірі (на достовірному рівні) відрізняються від інших професійних груп істотно вищою вираженістю такої ознаки як "постійна постановка нових професійних цілей".

Порівняння фахівців різних професійних груп за узагальненими показниками опитувальника професійного самоздійснення

№	Показники	Проф. група	М	$p \leq$
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	А	73,37	0,1 - 0,01 Б з А, В - Е
		Б	65,35	
		В	74,64	
		Г	77,11	
		Д	75,62	
		Е	74,13	
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	А	37,66	0,1 - 0,01 Б з А, В - Е
		Б	33,52	
		В	37,81	
		Г	39,89	
		Д	38,10	
		Е	37,88	
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	А	35,71	0,1 - 0,01 Б з А, В - Е
		Б	31,83	
		В	36,83	
		Г	37,22	
		Д	37,52	
		Е	36,25	

Примітки: фахівці професій: А – типу "людина-людина" (n = 133); Б – обслуговування (n = 57); В – типу "людина-знак" (n = 54); Г – творчих (n = 12); Д – типу "людина-техніка" (n = 33); Е – робітничих (n = 29).

Щодо вираженості ознак зовнішньо професійного самоздійснення, то фахівці різних професій приблизно на одному рівні мають таку ознаку як "визнання досягнень фахівця професійним співтовариством". Найнижчий рівень вияву у фахівців професій обслуговування, суттєво не відрізняючись у представників інших професійних груп, мають три ознаки: "досягнення поставлених професійних цілей", "використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями" та "розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії".

Також слід відмітити таку природну тенденцію, яка хоча й не досягла у нашому дослідженні статистично достовірного рівня, але є теж досить показовою – це найвищий рівень такої ознаки як "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності" у фахівців творчих професій, і найнижчий її рівень у фахівців професій обслуговування.

Висновки. У переважної більшості фахівців рівень професійного самоздійснення істотно підвищується після 40 років. Такі фахівці мають достовірно вищі як загальний рівень професійного самоздійснення, так і його дві форми – рівні внутрішньо професійного та зовнішньо професійного самоздійснення ($p \leq 0,05 - 0,01$). Із 10-ти ознак професійного самоздійснення у фахівців після 40 ро-

ків спостерігається достовірно підвищення рівня вираженості 7-ми: "потреба у професійному вдосконаленні", "переважаюче задоволення власними професійними досягненнями", "досягнення поставлених професійних цілей", "визнання досягнень фахівця професійним співтовариством", "використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями", "формування власного "життєво-професійного простору" та "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності" ($p \leq 0,05 - 0,001$). При цьому, рівень останніх двох ознак зростає найбільш виражено.

Рівень професійного самоздійснення фахівців істотно підвищується від етапів професійної адаптації та первинної професіоналізації до етапу вторинної професіоналізації і далі ще продовжує зростати на етапі професійної майстерності. Зростання рівня зовнішньопрофесійного самоздійснення від одного етапу професійного становлення до іншого є більш вираженим, ніж внутрішньопрофесійного.

Фахівці професій обслуговування мають істотно нижчий за представників інших професійних груп (фахівці професій типу "людина-людина", "людина-знак", "людина-техніка", творчих та робітничих професій) як загальний рівень професійного самоздійснення, так і дві його складові – рівні внутрішньопрофесійного та зовнішньопрофесійного самоздійснення. Найвищі ж показники професійного самоздійснення мають фахівці творчих професій, хоча й не істотно (не на статистично достовірному рівні) перевищуючи показники представників інших професій. Такі результати є очевидно логічними, адже професійні обов'язки, спрямовані на обслуговування інших порівняно обмежують можливості фахівця до самоздійснення у власній професії. У той час як творчі професії за своїм змістом надають для самоздійснення найвищі можливості. Саме тому, на наш погляд, фахівці цих професій у найбільшій мірі ($p \leq 0,05 - 0,001$) відрізняються від інших професійних груп істотно вищою вираженістю такої ознаки як "постійна постановка нових професійних цілей".

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні загальних чинників професійного самоздійснення та розробці системи психологічних заходів спрямованих на сприяння професійному самоздійсненню фахівців різних професій.

Список використаних джерел

1. Алонцева А.И. Самоосуществление личности в юношеском возрасте / А.И. Алонцева // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 3(6). – С. 23 – 25.
2. Большакова А.М. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / А. М. Большакова ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. Кокун О.М. Теоретико-методологічні та практичні засади дистанційної психодіагностики в професійній сфері / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 7. – С. 65 – 68.
4. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.

5. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 9. – С. 1 – 5.
6. Лукина Е.А. Особенности самоосуществления человека в разные периоды взрослости: Дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Лукина Е.А. – СПб., 2006 – 258 с.
7. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Alonceva A.I. Samoosushhestvlenie lichnosti v junosheskom vozraste / A.I. Alonceva // Vektor nauki TGU. – 2011. – № 3(6). – С. 23 – 25.
2. Bol'shakova A.M. Osobystisna realizovanist' ljudyny v ontogenezi: avtoref. dys. ... d-ra psyhol. nauk : 19.00.07 / A.M. Bol'shakova; Klasych. pryvat. un-t. – Zaporizhzhja, 2011. – 36 s.
3. Kokun O.M. Teoretyko-metodologichni ta praktychni zasady dystancijnoi' psyhodiagnostyky v profesijnij sferi / O.M. Kokun // Praktychna psyhologija ta social'na robota. – 2010. – № 7. – С. 65 – 68.
4. Kokun O.M. Psyhologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O.M. Kokun. – K.: DP "Inform.-analit. agenstvo", 2012. – 200 s.
5. Kokun O.M. Zhyttjeve ta profesijne samozdijsnennja jak predmet doslidzhennja suchasnoi' psyhologii' / O.M. Kokun // Praktychna psyhologija ta social'na robota. – 2013. – № 9. – С. 1 – 5.
6. Lukina E.A. Osobennosti samoosushhestvlenija cheloveka v raznye periody vzroslosti : Dis. ... kand. psihol. nauk : 19.00.13 / E.A. Lukina. – SPb., 2006 – 258 s.
7. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Kokun O.M. Features of professional self-fulfilment of skilled people of different ages and professions. The paper presents the results of empirical studies that highlight features of professional self-fulfilment of skilled people of different ages and professions. Significant increase of professional self-fulfilment of skilled people over 40 year old was found: of 10 attributes of professional self-fulfilment, 7 attributes become significantly more expressed ("A need for professional improvement", "Predominant satisfaction with own professional achievements", "Achieving of desired professional goals", "Recognition of professional accomplishments by professional community", "Usage of persons' professional experience and achievements by other specialists", "Formation of own "life-professional space", and "Demonstration of a high level of creativity in professional activities"). Moreover, the levels of the last two features are increased is the most expressed way.

The level of professional self-fulfilment of skilled people is significantly increased from the stages of professional adaptation and primary professionalization to the stage of secondary professionalization and then continues to grow at the stage of professional masterhood. Increase of external professional self-fulfilment from one stage of professional formation to another is more pronounced than that of internal one.

People with creative occupations have the highest level of professional self-fulfilment, professionals of service sphere shows the lowest level. These results are caused by the fact that profes-

sional duties at servicing have relatively limited opportunities to professional self-fulfilment of skilled person at their own professions. While creative professions, because of their content, give the widest possibilities for self-fulfilment.

Key words: self-fulfilment, professional self-fulfilment, professional development, attributes of self-fulfilment, skilled people.

Корніяка О.М., Лахтадир П.В., Гомонюк В.О.

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІСНЕННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Корніяка О.М., Лахтадир О.В., Гоменюк В.О. Емпіричне вивчення особливостей професійного самоздійснення викладача вищої школи. В статті представлено розуміння сутності професійного самоздійснення викладача вищої школи. Подано результати емпіричного дослідження особливостей професійного самоздійснення викладачів залежно від віку. Встановлено істотне підвищення загального рівня професійного самоздійснення та окремих його складових у фахівців науково-педагогічного профілю в міру дорослішання – віком 40 років і старші. У цих фахівців розвиток внутрішньо професійного самоздійснення переважає певною мірою розвиток зовнішньо професійного самоздійснення.

Ключові слова: професійне самоздійснення, ознаки (показники, складові) професійного самоздійснення, професійна ефективність, професіоналізм, фахівці науково-педагогічного профілю.

Корніяка О.М., Лахтадыр Е.В., Гоменюк В.О. Эмпирическое изучение особенностей профессионального самоосуществления преподавателя высшей школы. В статье представлено понимание сущности профессионального самоосуществления преподавателя высшей школы. Даны результаты эмпирического исследования профессионального самоосуществления преподавателя в зависимости от возраста. Установлено существенное повышение общего уровня профессионального самоосуществления и отдельных его составляющих у профессионалов научно-педагогического профиля в меру взросления – в возрасте 40 лет и старше. У этих профессионалов развитие внутри профессионального самоосуществления превосходит в определенной степени развитие внешне профессионального самоосуществления.

Ключевые слова: профессиональное самоосуществление, признаки (показатели, составляющие) профессионального самоосуществления, профессиональная эффективность, профессионализм, профессионалы научно-педагогического профиля.

Постановка проблеми. Професійна діяльність відіграє значну роль у життєдіяльності людини в суспільстві, її соціальному розвитку і становленні як суб'єкта праці, самореалізації і, зрештою, самоздійсненні як процесові і результату досягнення життєвих цілей. Як відомо, взаємозв'язок і взаємодія людини і діяльності мають свою специфіку для кожного типу професій. У зв'язку з цим важливо встановити взаємовідповідність певної професійної реальності й особистості суб'єкта діяльності, його мотиваційних, когнітивних, емоційно-вольових, комунікативних та інших особливостей і можливостей, відповідність професійно-адаптивної поведінки нормам і правилам виконуваної ним діяльності. Саме забезпечення такої відповідності людини і професії, що відбувається, як зауважує О.М. Іванова, в професійній діяльності не відразу і не завжди, є передумовою професійного самоздійснення як безперервного процесу цілеспрямованого професійного розвитку і як досягнення професійної досконалості.

З М І С Т

<i>Болотнікова І.В.</i> Особливості професійного самоздійснення та самоактуалізації працівників профспілок.	3
<i>Бохонкова Ю.О.</i> психологічні особливості прояву адаптаційних ресурсів особистості під впливом самооцінки.....	11
<i>Войтович М.В.</i> Особливості професійного самоздійснення практичних психологів галузі середньої освіти.....	19
<i>Гуменюк Г.В.</i> Професійне самоздійснення вченого: постановка проблеми та алгоритм дослідження.....	34
<i>Дзвоник Г.П.</i> Професійне самоздійснення менеджерів комерційних організацій.....	45
<i>Дулова О.О., Проскурняк О.П.</i> Психологічні особливості становлення ціннісного ставлення до сім'ї у дітей.....	60
<i>Завадська Т.В.</i> Професійне самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів.....	70
<i>Завязкіна Н.В.</i> Проблема смислового рівня регуляції діяльності при обґрунтуванні категорії обмеженої осудності.....	82
<i>Кокун О.М.</i> Особливості професійного самоздійснення фахівців різного віку та професій.....	90
<i>Корніяка О.М., Лахтадир О.В., Гомонюк В.О.</i> Емпіричне вивчення особливостей професійного самоздійснення викладача вищої школи.....	99
<i>Кружева Т.В.</i> Професійне самоздійснення: система понять.....	109
<i>Малхазов О. Р.</i> Метод розрахунку мінімальних часових порогів активації корекційних процесів в управлінні руховою діяльністю.....	116
<i>Мельник А.І.</i> Мотивація професійної діяльності вчителя в умовах роботи з гіперактивними молодшими школярами.....	129
<i>Немеш О.М.</i> Психологічні основи інтернет-комунікації.....	138
<i>Неурова А.Б.</i> Підходи до розуміння емоційної стійкості як наукове підґрунтя визначення у фахівців з надзвичайних ситуацій.....	146
<i>Панасенко Н.М.</i> Вплив синдрому емоційного вигорання на професійне самоздійснення лікаря.....	155
<i>Панасенко Н.М., Гомонюк В.О.</i> Особливості розвитку професійних якостей у програмістів.....	165
<i>Петренко І.В.</i> Психологічні механізми розгортання соціального діалогу в освітньому просторі.....	170
<i>Петрученко Н.М.</i> Формування особистісної готовності до професійної діяльності у студентів із соматичними вадами.....	177
<i>Пилипенко Н.М.</i> Мотиваційні компоненти академічного консультування майбутніх фахівців.....	185
<i>Савченко Т.Л.</i> Професійне самоздійснення вчителів середніх загальноосвітніх закладів.....	194

<i>Сердюк Л. З., Соколюк А. О.</i> Полівалентність професійної спрямованості майбутніх психологів.....	207
<i>Чайка Г.В.</i> Особливості ціннісних орієнтацій осіб, що зловживають комп'ютерними іграми.....	216
<i>Шмаргун В.М.</i> Інтелектуальна компетентність особистості.....	224
Відомості про авторів	234

CONTENTS

<i>Bolotnikova I.V.</i> Features of self-fulfilment and self-actualization of trade-union professional employees.....	3
<i>Bohonkova Y. O.</i> Psychological peculiarities of manifestations of adaptive resources of the individual under the influence of self-esteem.....	11
<i>Voytovych M.V.</i> Features professional self-fulfilment psychologists field of secondary education.....	19
<i>Gumenyuk G.V.</i> Professional self-fulfilment of a scientist: problem statement and the algorithm of research.....	34
<i>Dzvonyk G. P.</i> Commercial organizations: professional managers' self-realization.....	45
<i>Dulova O.O., Proskurnyak O.P.</i> Psychological characteristics of establishing children's value attitudes to making family.....	60
<i>Zavadska T.V.</i> Professional self-fulfilment of educators of preschool establishments.....	70
<i>Zaviazkina N.V.</i> Problem of the sense's level of regulation of activity in the justification of category of diminished responsibility.....	82
<i>Kokun O.M.</i> Features of professional self-fulfilment of skilled people of different ages and professions	90
<i>Korniyaka O.M., Lahtadyr O.V., Gomonyuk V.O.</i> Empirical study of professional self-fulfilment features of a high school lecturer.....	99
<i>Krujeva T.V.</i> Self-fulfilment: the system of concepts.....	109
<i>Malkhazov A.R.</i> Method of calculating of minimal time thresholds for corrective process activation at motor activity control.....	116
<i>Melnuk A.I.</i> Professional motivation of teachers in working conditions with hyperactive younger students.....	129
<i>Nemesh O.M.</i> Psychological foundations of Internet communication.....	138
<i>Neurova A.B.</i> Approaches to understanding the emotional resilience as a scientific basis of its definition by emergency experts.....	146
<i>Panasenko N.M.</i> The influence of emotional burnout syndrome in doctor's professional self-fulfilment.....	155
<i>Panasenko N.M., Gomonyuk V.A.</i> Features competency development programmers.....	165
<i>Petrenko I.V.</i> Psychological mechanisms of deployment of social dialogue in the educational space.....	170